

Principii și valori etice promovate de diplomația românească la Conferința de pace de la Paris 1919-1920

Principles and Ethical Values promoted by Romanian Diplomacy at the Paris Peace Conference 1919-1920

Cristinel Ioan MURZEA^{1*}

¹ Transilvania University of Brașov, Romania

* Correspondence: cristinel.murzea @unitbv.ro

Rezumat: Pe coordonatele vieții internaționale înfrângerea Puterilor centrale și victoria Antantei deschidea o nouă etapă în istoria politică și diplomatică internațională, afirmându-se cu putere noi principii și orientări vizând practici mai mult sau mai puțin democratice care s-au obiectivat în tratatele de pace cunoscute generic sub denumirea „Sistemul Versailles”. Pentru diplomația românească obiectivul strategic fundamental era acela al recunoașterii noului statut internațional al tânărului stat național-unitar independent, ce venea să consfințească hotărârile istorice ale „marilor adunări naționale” prin care poporul român, în virtutea dreptului istoric la autodeterminare înfăptuia obiectivul de veacuri, acela vizând unirea politică și teritorială a tuturor provinciilor românești. Acum se pun în mișcare principii și valori etice de mare profunzime care toate convergeau spre crearea unui climat de pace și securitate internațională.

Cuvinte cheie: conferință, tratat, pace, suveranitate, autodeterminare, conflict, principii etice, valori etice

Citation: Murzea, C.I. (2023). Principii și valori etice promovate de diplomația românească la Conferința de pace de la Paris 1919-1920. *Etică și Deontologie*. 3(1), 25-32
<https://doi.org/10.52744/RED.2023.01.03>

Publisher's Note: RED stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright: © 2021 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Abstract: On the coordinates of international life, the defeat of the Central Powers and the victory of the Entente opened a new stage in international political and diplomatic history, asserting new principles and orientations aimed at more or less democratic practices that were objectified in the peace treaties known generically under the name "Versailles System". For Romanian diplomacy, the fundamental strategic objective was that of the recognition of the new international status of the young independent national-unitary state, which came to confirm the historical decisions of the "great national assemblies", through which the Romanian people, by virtue of the historical right to self-determination, fulfilled the goal of centuries, that aimed at the political and territorial union of all Romanian provinces. Deep ethical principles and values are now being set in motion, all converging towards the creation of a climate of international peace and security.

Keywords: *Conference, Treaty, Peace, Sovereignty, Self-Determination, Conflict, Ethical Principles, Ethical Values*

1. Contextul internațional

Orientările și liniile strategice de politică externă ale României obiectivate prin demersurile diplomatice întreprinse de politicienii români au fost conturate încă prin programul „partidei naționale” și ele sunt tot mai evident vizibile în preajma declanșării Primului Război Mondial, care s-a constituit în acest sens într-un moment oportun pentru înfăptuirea idealului național al tuturor românilor și anume acela privind unirea deplină într-un stat național unitar și independent al tuturor provinciilor istorice românești.

Desăvârșirea unității statal-politice a românilor se desfășura într-un context general european specific mai ales zonei centrale și de sud-est a continentului, unde națiunile ce făcuseră parte din imperii multinaționale au impus, prin forța evenimentelor, dorința și aspirația legitimă conform dreptului internațional și anume, necesitatea de a-și edifica tinere state naționale care să acționeze cu drepturi depline în arena vieții internaționale.

Rezistând în calea jocurilor și provocărilor făcute de marile puteri, cercurile politice și diplomatice din România au promovat constant obiectivul strategic fundamental al națiunii române și anume „recunoașterea pe plan internațional al unirii din anul 1918, ce urma să fie consacrată prin semnarea tratatelor de pace din 1919-1920” (xxx, 1980, p.441).

În acest context se impunea cu acuitate recunoașterea națiunilor mici și mijlocii alături de cele mari, principiu care venea să arate un nou început în dialogul diplomației internaționale bazat pe un principiu cu înalte conotații de natură etică și anume acela, al respectării reciproce al tuturor popoarelor în gestionarea problemelor vitale ale vieții internaționale.

Principiile egalitariste aveau să fie promovate de tinerele state naționale care vizau respectarea strictă a tratatelor internaționale menite să asigure un climat de pace și securitate. În acest sens marele diplomat român N. Titulescu afirma de la tribuna celui mai înalt for diplomatic mondial „Societatea Națiunilor” că dorința poporului român este aceea de a fi „prieten cu toate națiunile, fără excepție – dar în treburile noastre nu primim stăpân decât pe noi înșine” (Titulescu, 1967, p.299).

Se reafirma pe această cale un principiu ce făcea trimitere la *Jus aequitas*, și anume acela privind constituirea și garantarea prin intermediul unui cadru normativ, cât și cutumiar, prin care diplomația să fie cea care reglementează raporturile contondente ce se pot ivi între state și nu „dreptul forței” care conduce inevitabil la

conflict armat, ceea ce reprezintă practic o abdicare de la principiile și normele fundamentale ale dreptului internațional.

În acest context de la tribuna parlamentului român I.G. Duca afirma neechivoc faptul că „pacifismul nostru nu derivă dintr-o concepție filozofică, nici dintr-o preocupare de oratorie demagogică; pacifismul nostru derivă din interesele vitale, adânci și predominante ale poporului nostru” (Senat, 1925, p. 65).

Se făcea astfel trimitere la un principiu fundamental ce definea profilul moral al poporului român care nu a avut niciodată tendințe expansioniste, iredentiste, revanșarde, extremist șovine, de natură să aducă atingere intereselor altor naționalități, iar afirmarea profilului pașnic al nației române se regăsește practic în structura etosului național care s-a perpetuat de-a lungul secolelor de la o generație la alta. Acest principiu ce valorifică echitatea pleacă practic din spiritul tolerant al românilor care încă de la zămislirea lor ca popor, a trebuit să trăiască alături de alte popoare luptând permanent pentru păstrarea ființei naționale, fiind confruntat adesea în istorie cu multe încercări pe care le-a depășit prin practica oferită de „dreptul pământului”, ce făcea trimitere la principiile morale încetățenite în obștea sătească, celula și matricea de bază a societății românești, iar dacă toate acestea s-au dovedit a fi ineficiente, prin apelul în ultimă instanță la rezistența armată dusă în marile bătălii purtate împotriva năvălitorilor străini.

2. Demersurile României la Conferința de pace de la Paris

Popoarele mici și mijlocii plecau, prin reprezentanții lor diplomatici la Conferința de pace de la Paris 1919-1920, cu speranța că după anii grei de război, ce au însemnat un cortegiu nesfârșit de privațiuni și pierderi materiale și umane, la dobândirea drepturilor și libertăților cetățenești prin care să se consfințească un climat de pace, înțelegere și securitate colectivă.

Delegația română condusă de Ionel Brătianu a participat la deschiderea lucrărilor Conferinței din 18 ianuarie 1919 cu mandatul din partea poporului român de a recunoaște actul de la 1 decembrie 1918 cât și cu speranța că valorile fundamentale pe care se clădea noua ordine internațională, erau acelea ce vizau democratizarea în ansamblu a vieții internaționale, respectul reciproc și deplina egalitate în drepturi a tuturor popoarelor, respectarea și „recunoașterea aspirațiilor pentru independență, suveranitatea națională” (xxx, 1980, p.443) și promovarea acelor instrumente juridice menite să asigure pacea în lume.

În cadrul acestei conferințe ce urma să consfințească încheierea tratatelor de pace cu Puterile învinse, respectiv Puterile Centrale, de multe ori principii precum acelea de justețe socială, libertate de exprimare, egalitate de tratament, aveau să se năruie, ele rămânând în zona dezideratelor.

După cum în mod întemeiat s-a afirmat în doctrina de specialitate „Programul păcii, înscris în cele 14 puncte ale președintelui W. Wilson n-au avut menirea să stabilească o pace fără învingători și fără învinși, după cum nici Liga Națiunilor creată în anul 1919” (xxx, 1980, p. 443) nu și-a putut îndeplini misiunea.

Se dovedea practic faptul că abdicarea de la normele dreptului internațional ce avea la bază principii și valori de ordin moral, între care cel de respect reciproc ocupa un loc primordial, era de natură să compromită acele politici și practici de diplomatie consacrate de-a lungul timpului, prin liberul acord al statelor privite ca subiecte de drept internațional, care nu trebuiau din principiu să se afle în raporturi de subordonare la luarea deciziilor și în conduitele prescrise de conținutul normativ al viitoarelor instrumente juridice internaționale.

Diplomații români prezenți la Conferință au criticat și au dezavuat împărțirea în funcție de interese a țărilor în puteri mari, aici făcându-se trimitere directă la cele patru mari puteri care practic au pecetluit soarta tratatelor de pace și „țări cu interese limitate” singurul criteriu de departajare avut în vedere în acest sens, fiind acela privitor la puterea economică sau militară a respectivului stat, lucru de natură să încalce ordinea juridică statuată și implicit și norme de ordin moral sau de comportament și chiar de politețe.

În mare parte normele dreptului internațional s-au constituit din cutume și obiceiuri fie juridice fie nejuridice, care recunoscute fiind de către principalii actori ai vieții internaționale, respectiv statele, aveau la bază principii morale ce vizau echitatea privită în toate formele ei de manifestare.

Valori morale precum respectul reciproc, onestitatea, altruismul, empatia, solidaritatea, uzanțele diplomatice bazate pe politețe și îngăduință aveau să fie încălcate în detrimentul asigurării unui context favorabil marilor puteri care cu știință și intenție, nesocotind interesele celorlalți participanți și chiar paradoxal al foștilor aliați la acest for internațional chemat să creeze o nouă ordine mondială. În fapt s-a confirmat că toate demersurile politice și diplomatice ale marilor puteri s-au concentrat în vederea asigurării unei poziții privilegiate în vederea dobândirii statutului ce le conferea o hegemonie distinctă pe plan european, fapt ce a făcut să se afirme de unii diplomați, încă din momentul ce aveau loc dezbaterile în cadrul secțiunilor Conferinței, că disputele personale dintre Anglia și Franța spre exemplu, vizau însuși modul de aplicare a viitoarelor tratate ce urmau a fi elaborate.

3. Opiniile internaționale

În acest context s-a afirmat în doctrina de specialitate faptul că aceste practici au fost de natură să creeze ulterior un climat de nesiguranță, de incertitudini, care aveau să alimenteze tendințele revanșarde, revizioniste ale puterilor învinse, care

aveau să pună din nou în discuție probleme stringente de ordin teritorial, național sau etnic, fapt ce va conduce la tensionarea relațiilor internaționale.

Încălcarea unor principii de drept internațional manifestată și constatată în atitudinea promovată de diplomația celor patru puteri s-a resimțit și în poziția generală față de delegația României, căreia permanent i s-a creat o situație ce urmărea stîrbirea autorității și a loialității, aducându-se mereu în discuție încheierea armistițiului de la Focșani cât și a păcii de la Bufta (București) (HMS, 1919, p. 447).

Diplomații și cercurile politice din țară au căutat în acest sens să contracareze aceste poziții ostile încercând pe diferite canale să câștige bunăvoința unor personalități prezente la această Conferință, un rol deosebit având în acest sens demersurile diplomatice și de curtoazie făcute de Regina Maria.

Aceste acțiuni aveau să nu-și găsească efectul scontat avându-se în vedere faptul că interesele țărilor mici, cum era și cazul României, nu erau congruente cu jocurile de culise și interesele marilor puteri ce urmăreau ocuparea potențialului economic și strategic al acesteia. Astfel României încă de la începutul Conferinței i s-a atribuit statutul de „țară cu interese limitate” deși în perioada neutralității ea avea să fie supusă unor presiuni uriașe din partea puterilor Antantei, care acum își revizuiau comportamentul și atitudinea față de un fost aliat care a avut mari pierderi, atât materiale cât și umane pe frontul din răsărit. Ca atare delegația României nici măcar nu a fost invitată să poarte discuții pe marginea Tratatului încheiat cu Germania. În acest sens într-o luare de poziție deschisă, premierul I.C. Brătianu, relatează într-o corespondență faptul că „situația creată țărilor mici este din ce în ce mai monstruoasă astfel că tratativele cu Germania încep, iar nouă nu ni s-a comunicat nici bazele pe care se fac” (Arhiva MAE, 1919, p.121).

Țărilor mici li s-au prezentat informații generale privitoare la acest Tratat, fapt relatat de Brătianu într-o ședință a Parlamentului român, ocazie cu care s-a luat la cunoștință de poziția arogantă și arbitrară a celor patru (Adunarea deputaților, 1919, p.168), lucru consemnat și de către Robert Lansing, secretarul departamentului de stat, care relatează într-o lucrare memorialistică că atât Anglia, Franța, SUA și Italia „au decis în prealabil ca un simplu rezumat al tratatului să fie comunicat în ședința plenară, doar cu o zi înainte de a preda textul complet spre a fi semnat” (xxx, 1980, p. 446).

Același diplomat remarcă consternat faptul că țările mici foste aliate s-au bucurat de același regim cu acela al țărilor inamice învinse, practic o insultă adusă acestora, fapt pentru care conchide el „poziția marilor puteri a fost un adevărat act de demență” (xxx, 1980, p. 446).

Este practic un alt exemplu de încălcare a practicilor și uzanțelor internaționale, dar se pot desprinde totodată și grave derapaje de ordin moral - comportamental al diplomaților reprezentanți ai marilor puteri învingătoare. Egalitatea în drepturi cât și respectarea suveranității și a independenței în luarea deciziilor privind raporturile

internaționale interstatale erau eludate sub pretextul că statele mici trebuiau subordonate intereselor generale ale celor patru mari puteri.

Un exemplu privind relele practici uzitate de cancelariile marilor puteri, la Conferință, a fost oferit de situația conform căreia delegației României avea să i se dea spre lectură Tratatul de la Versailles cu cinci minute înainte ca acesta să fie semnat cu Germania, fapt ce a determinat ca reacție diplomaților români, care-și vedeau o serie de interese compromise, să riposteze, lucru consemnat într-o declarație ce avea să fie formulată ad-hoc, în care se menționa printre altele „a nu cere un termen pentru a nu studia clauzele tratatului, ceea ce constituie un drept al nostru, al tuturor, iar nicidecum o plângere, ar fi să abdicăm de la suveranitatea noastră de stat independent” (Arhiva MAE, 1914, p. 165).

Delegația română sub presiunea momentului și în lipsa unei solidarități provenite din partea altor state s-a văzut nevoită să semneze tratatul respectiv, însă respectiva practică a fost dezavuată de către partea română, care a somat conducerea Conferinței de pace, că o asemenea situație nu va mai fi îngăduită pe viitor în ceea ce privește negocierea și semnarea tratatelor cu Austro-Ungaria și Bulgaria. Importanța tratatului cu Austro-Ungaria era capitală căci de acesta depindea legitimarea actului de la 1 decembrie 1918.

Poziția oscilantă a marilor puteri, îndeosebi a Angliei prin poziția lui Lloyd George, cu privire la viitorul monarhiei Austro-Ungare venea să arate încă o dată, că politicile de autoritate, de dictat, nu aveau sorti de izbândă în fața valului revoluționar al mișcărilor populare ce au dus firește la dezmembrarea „monarhiei bicefale” și implicit la nașterea unor noi state pe ruinele acesteia, precum Polonia sau Cehoslovacia pe de o parte, iar pe de alta la desăvârșirea procesului de unificare statală națională precum în cazul României și al Iugoslaviei, pe de altă parte.

Pe această cale proiectul Wilsonian capătă contur, căci dreptul la autodeterminare al fiecărui popor, devenise din principiu juridic un obiectiv strategic de ordin social și național. Libertatea ca principiu dobânda în noile circumstanțe forme și expresii ale unor drepturi subiective, colective ce puneau sub semnul întrebării practicile și uzanțele de salon ale marilor puteri învingătoare.

Denunțarea acestor comportamente de ordin diplomatic aveau să fie exprimate și de alte delegații, care spre exemplu prin vocea lui E. Venizelos, conducătorul diplomaților greci, afirma în mod ritos faptul că el nu se simțea reprezentantul unui stat independent căci „marile puteri lucrează după bunul lor plac și țin în mâini condițiunile cele doresc a le impune” (ibidem).

4. Efecte

Respectul reciproc, bunele oficii în negocierea tratatelor, onestitatea, respectarea promisiunilor, făcute din principii ce definesc morala în diplomatie

practic se metamorfozează acum în norme de drept, care tacit se subsumau principiului fundamental al dreptului internațional public și anume acela al egalității în drepturi a tuturor statelor privite ca subiecte de drept internațional cu deplină capacitate de exercițiu puneau totodată în acțiune concepte consacrate precum independența și suveranitatea națională.

Încălcarea gravă a unor norme și principii de drept internațional public la această conferință de către marile puteri au făcut ca multe din problemele ivite în perioada ulterioară să nu-și găsească soluții de natură pacifist-diplomatică și să se ajungă practic la o nouă "conflagrație mondială" care a arătat că o pace nedreaptă poate degenera într-un război nimicitor.

Plecând de la obiectivul național vizând recunoașterea internațională a statului unitar cu care a fost mandatată delegația României, diplomații români au depus eforturi susținute pentru a combate presiunea exercitată la nivelul Consiliului Suprem al Conferinței de politicieni maghiari conduși de Appony, care după cum se consemna într-un document al vremii „a obosit aparatul diplomatic și tehnic ce conducea tratativele de pace cu memorii, în care se aduceau ofense și acuze adresate altor etnii, teorii ce se circumstanțiau conceptului iredentist și desuet ce justifica Ungaria milenară ca vatră a tuturor maghiarilor” (ibidem). Mai mult decât atât, delegația maghiară avea să ceară cu ocazia negocierii Tratatului de la Trianon „organizarea unui plebiscit în Transilvania” (Titulescu, 1967, p. 414) pentru a contracara și anula practic decizia istorică de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918.

În continuare deși delegația maghiară și-a pus semnătura pe Tratatul de pace de la Trianon, în perioada ulterioară, pe toate canalele și mijloacele diplomatice avea să ceară insistent revizuirea tratatelor de pace, lucru în opinia președintelui francez Alexandre Millerand inadmisibil, căci dacă acestea s-ar fi realizat ar fi de natură să creeze „grave inconveniențe țărilor aflate în Europa centrală” (xxx, 1980, p. 448); cerând totodată părții maghiare să accepte faptul că anume „nuclee de populație maghiară se vor găsi sub suzeranitatea altui stat” (xxx, 1980, p. 448).

Pe cale de consecință se legitima dreptul istoric al unui popor de a trăi în granițele proprii în detrimentul unor interese oculte, naționalist șovine, cu vădită tentă revanșardă și iredentistă. Cu această ocazie paradigma ce se năștea în dinamica practicilor și normelor diplomatice ce guvernau reglementarea pașnică a raporturilor divergente interstatale era aceea a consensului și al echilibrului bazat pe valori moral-juridice, între care toleranța și respectarea drepturilor omului ocupă o poziție centrală.

5. Concluzii

Vedem așadar cum principii de morală, de politețe sau de comportament civic dobândesc conotații de ordin politico-juridic, iar printr-o practică recunoscută,

asumată și repetată în raporturile interstatale dobândesc, cu timpul, valoarea unor principii generale, ce au trebuit a fi garantate și promovate prin elaborarea unor norme de drept public internațional.

Astfel de la liberalități, despre care se face vorbire în idealurile și mentalitatea colectivă a maselor populare se ajunge la elaborarea unui principiu de drept internațional, respectiv acela privind „dreptul la autodeterminare” care conferă fiecărui popor un drept subiectiv, în conformitate cu care își alege singur propriul destin ce va să-l urmeze. Se trecea prin aceasta, de la metamorfozarea drepturilor istorice, naturale, în drepturi colective, garantate astfel prin normele și cutumele dreptului internațional public.

În acest context valorile și principiile morale vor constitui un suport, un creuzet în care se vor cimenta noi cutume juridice din care se vor desprinde apoi norme de „jus cogens” adică principii de drept internațional recunoscute de comunitatea internațională, dată de ansamblul statelor suverane.

Dimensiunea umană a normelor morale interferate și coroborate cu voința colectivă a maselor populare exprimate în idealuri sociale naționale va da conținutului normativ al dreptului internațional public în această perioadă o trăsătură nouă, respectiv aceea privitoare la crearea acelor instrumente juridice prin care să fie guvernate egalitatea deplină a tuturor națiunilor suverane în cadrul statelor independente ca principali actori ai vieții internaționale.

Referințe:

- xxx, *România în relațiile internaționale*. (1980). Editura Junimea, Iași.
- Adunarea deputaților. (1919). *Dezbaterile Adunării deputaților din 17 decembrie 1919*. Monitorul Oficial nr.15/1919.
- Arhiva MAE, Fond 71/1914 E2, Pacea generală, Diverse
- HMS. (1919). *Her majesty's office, Documents on British foreign policy 1918-1939*, First series, vol.VIII, London.
- Senat. (2025). *Dezbaterile Senatului*, Monitorul Oficial nr. 9/14.11.1925.
- Titulescu, N. (1967). *Discursuri*, Editura Științifică, București.